

transect: archeologie, erfgoed, ruimte

Transect-rapport 416

Ommen Oost (fase 1) – Otmanweg Noord
Een archeologisch Inventariserend Veldonderzoek (IVO)
door middel van een oppervlaktekartering

Auteur	Drs. A.A. Kerkhoven
Versie	Concept 1.0
Projectcode Transect	14010033
Datum	09-04-2014
Opdrachtgever	Bestuursdienst Ommen-Hardenberg RD Team Grondzaken en Ontwikkeling Postbus 500 7770 BA Hardenberg
Uitvoerder	Transect Australiëlaan 5-a 3526 AB Utrecht
Onderzoeksmelding	61.109
Bevoegde overheid	Gemeente Ommen

Autorisatie		
Naam	Datum	Paraaf
Drs. T. Nales (Senior KNA prospector)	11-04-2014	

ISSN: 2211-7067

© Transect, Utrecht

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

Transect aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Samenvatting

In opdracht van de Bestuursdienst Ommen-Hardenberg heeft Transect in maart-april 2013 een archeologische oppervlaktekartering uitgevoerd in een zone aan de noordzijde van de Otmansweg in Ommen (zie figuur 1 en bijlage 1). Aanleiding voor het onderzoek is de geplande woningbouw in het plangebied Ommen Oost (fase 1), waar deze zone deel van uitmaakt.

Uit de oppervlaktekartering is een archeologische vindplaats naar voren gekomen. Deze is gedefinieerd op basis van twee vondsten, namelijk een wandfragment handgevormd aardewerk uit waarschijnlijk de periode van de Bronstijd (1800-800 voor Chr.) tot en met de IJzertijd (800-12 voor Chr.) en een fragment gecalcineerd bot; waarschijnlijk een crematierest. Beide vondsten zijn in elkaars directe nabijheid gedaan, op een onderlinge afstand van 12 m. De vindplaats is in bijlage 2 afgebeeld met onderbroken rode lijnen (vierkant) om hiermee aan te geven dat de begrenzing arbitrair is (bij benadering). Daarom wordt geadviseerd om bij eventuele bodemingrepen de exacte begrenzing en waarde van de vindplaats te onderzoeken door middel van een waarderend proefsleuvenonderzoek.

Betrouwbaarheid

De vondstzichtbaarheid was conform de gehanteerde criteria in KNA-protocol VS02 'Uitvoeren oppervlaktekartering' goed tot slecht. Dat wil zeggen dat het westelijke deel van de onderzochte zone uit geploegde en uitgeregende grond bestond en dat het oostelijke deel uit grasland bestond. In het oostelijke deel konden wel molshopen worden nagelopen en was het gras niet volledig dekkend, zodat met enige voorzichtigheid mag worden gesteld dat de resultaten van de oppervlaktekartering ook voor deze zone min of meer representatief zijn. Eventueel kan tijdens een waarderend onderzoek van de aangetroffen vindplaats in het oostelijke deel enkele kleinere 'kijkgatjes' worden gegraven om de resultaten uit de oppervlaktekartering te toetsen.

Inhoud

---

1. Aanleiding.....	1
2. Afbakening plan- en onderzoeksgebied	2
3. Resultaten voorgaand onderzoek en gespecificeerde verwachting	3
4. Werkwijze.....	4
5. Resultaten oppervlaktekartering.....	5
6. Conclusie en Advies	6
7. Geraadpleegde bronnen	7
Bijlage 1: Archeologische verwachtingskaart op basis van het verkennend booronderzoek	8
Bijlage 2: Vondstlocaties oppervlaktekartering	9

1. Aanleiding

In opdracht van de Bestuursdienst Ommen-Hardenberg heeft Transect in maart-april 2013 een archeologische oppervlaktekartering uitgevoerd in een zone aan de noordzijde van de Otmansweg in Ommen. Aanleiding voor het onderzoek is de geplande woningbouw in het plangebied Ommen Oost (fase 1), waar deze zone deel van uitmaakt.

In een eerder stadium is een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd (Weerheim e.a. 2013), waaruit blijkt dat delen van het plangebied vooralsnog een middelhoge tot hoge archeologische verwachting hebben. Om de archeologische verwachting uit het bureauonderzoek te toetsen is door Transect in 2013 een verkennend booronderzoek uitgevoerd (Nales 2013). Tijdens dit onderzoek is vastgesteld dat in het plangebied een zwak glooiend dekzandlandschap schuil gaat met een tweetal dekzandruggen. Deze ruggen zijn bepalend voor de aanwezigheid van archeologische vindplaatsen in het plangebied, vooral vanwege de hogere en (relatief) drogere ligging in het landschap.

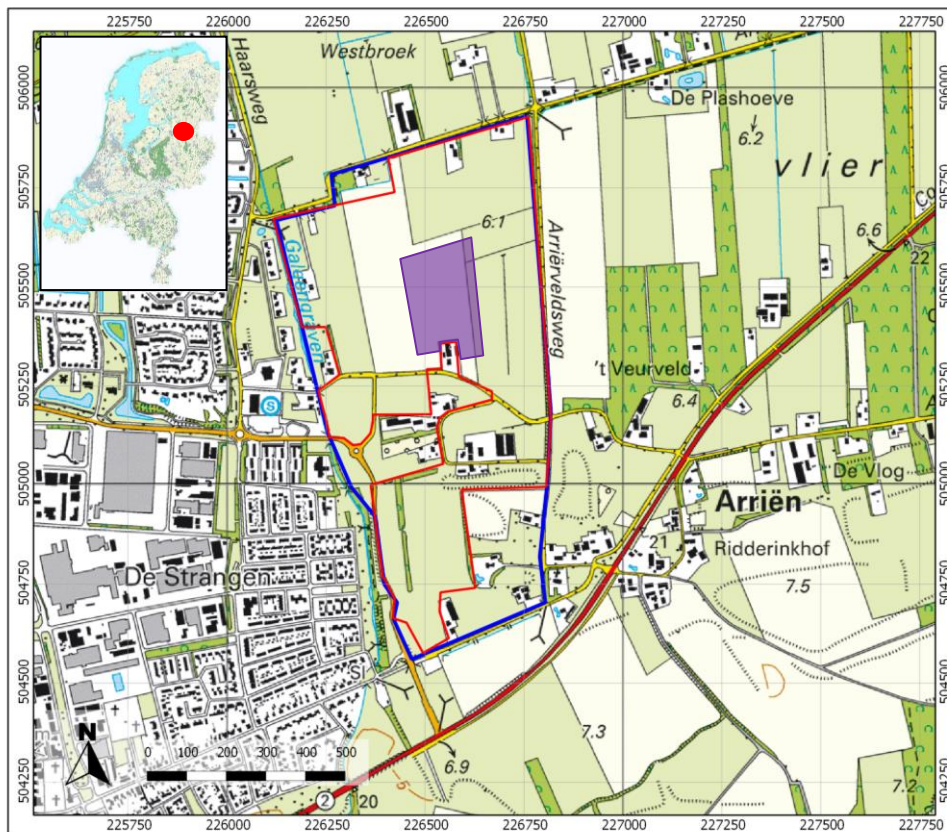
Op basis van de resultaten van het veldonderzoek zijn de archeologische verwachtingszones uit het bureauonderzoek aangepast. Deze verwachtingszones zijn weergegeven in bijlage 1. Op deze verwachtingskaart is een onderscheid gemaakt in zones met een zeer lage, een lage, een middelhoge, een hoge en een zeer hoge verwachting. Geadviseerd is om de middelhoge, hoge en zeer hoge verwachtingszones als dubbelbestemmingen in het nieuwe bestemmingsplan op te nemen, dan wel deze nader te onderzoeken op de feitelijke aanwezigheid van archeologische waarden.

Voor de middelhoge verwachtingszones kan een dergelijk onderzoek in principe door middel van een oppervlaktekartering plaatsvinden, omdat deze niet worden afgedekt door oud bouwland (esdekken i.c. enkeerdgronden). Eventuele vindplaatsen (althans, de vondstlagen ervan) zijn namelijk door verploeging opgenomen in de bouwvoor, waardoor deze door een veldkartering kunnen worden opgespoord. Vandaar dat voor wat betreft de zone aan de Otmansweg is gekozen voor een oppervlaktekartering. Deze veldkartering is in maart-april 2014 uitgevoerd door dhr. drs. A.A. Kerkhoven (senior archeoloog). De resultaten zijn vastgelegd in deze rapportage.

2. Afbakening plan- en onderzoeksgebied

Gemeente	Ommen
Plaats	Ommen
Toponiem	Otmansweg Noord
Kaartblad	22C
Centrumcoördinaat	226.547 / 505.479

De door middel van een archeologische oppevlaktekartering onderzochte zone, ligt aan de noordzijde van de Otmansweg (zie figuur 1, paarse vlak). Het maakt deel uit van het plangebied Ommen Oost, fase 1, dat in figuur 1 met blauwe lijnen is begrensd. Dit plangebied ligt direct ten oosten van de bebouwde kom van Ommen. Het wordt topografisch begrensd door de Arriërvelderweg in het oosten, de Slagenweg in het zuiden en de Arriërflierweg in het noorden. Centraal in het plangebied ligt de Otmansweg, welke het plangebied in een noordelijk deel en een zuidelijk deel verdeelt. Het plangebied heeft een oppervlakte van circa 65 ha. Het door middel van het verkennend booronderzoek onderzochte gebied is in figuur 1 aangegeven met rode lijnen en heeft een oppervlakte van circa 11,5 ha.

Figuur 1: Begrenzing van het plangebied Ommen Oost, fase 1 (blauwe belijning), het tijdens het verkennend booronderzoek onderzochte gebied (rode belijning) en de zone aan de noordzijde van de Otmansweg waar de veldkartering heeft plaatsgevonden (deze rapportage; paars vlak).

3. Resultaten voorgaand onderzoek en gespecificeerde verwachting

---

Uit het verkennend booronderzoek (Nales 2013) is gebleken dat aan de noordzijde van de Otmansweg sprake is van een dekzandglooiing. Deze dekzandglooiing is relatief veel lager dan de dekzandruggen die in het zuidelijk deel van het plangebied zijn aangetroffen (zie Nales 2013). Door deze lage ligging was de glooiing overwegend vochtig, maar op de plekken waar veldpodzolgronden zijn aangetroffen niet zodanig dat de bodem voortdurend verzadigd was met water. Dergelijke lage ruggen in een vochtige omgeving boden met name in de Steentijd gunstige vestigingslocaties. In die tijd was de grondwaterstand namelijk lager en vormde de drassige omgeving een goede voedselbron voor jagers en verzamelaars. Na de Steentijd is het gebied geleidelijk vernat, waardoor het naar waarschijnlijkheid niet zo aantrekkelijk was voor nederzetting als de ruggen ten zuiden van de Otmansweg. Bewoning is hier echter niet volledig uit te sluiten. Daarbij kan een dergelijk lagere rug een andere ruimtelijke functie hebben gehad, bijvoorbeeld voor stallen en beweiding (landgebruik) of begraving, rituelen en crematie. Vooralsnog is met betrekking tot de periode Steentijd tot en met de Romeinse tijd niets volledig uit te sluiten. Met betrekking tot de Middeleeuwen is de kans klein dat er andere activiteiten dan beweiding en plaggenwinning hebben plaatsgevonden (o.a. Weerheim e.a. 2013). Tot in de Nieuwe tijd toe is het gebied ten noorden van de Otmansweg namelijk heideland.

De top van de oorspronkelijke veldpodzolgrond is hier echter tot een diepte van 30 tot 50 cm –Mv verploegd. De kans is daarbij groot dat steentijdnederzettingen, die zich over het algemeen kenmerken door een dichte doch dunne vondstenconcentratie, grotendeels omgewerkt zijn. Jongere prehistorische vindplaatsen zullen ook gedeeltelijk zijn verploegd, maar wanneer structuren (zoals bouwwerken) aanwezig zijn geweest, zullen hiervan nog sporen aanwezig zijn.

Op basis van de resultaten van het verkennend booronderzoek zijn in het plangebied Ommen Oost, fase 1, een vijftal verwachtingszones gedefinieerd. De hoogte van de verwachting is gebaseerd op de ligging in het oude landschap en de mate van intactheid van de bodem. Ook reeds bekende waarden (m.n. de historische boerenerven) wegen mee in de archeologische verwachting. De ligging van de verschillende verwachtingszones is terug te vinden in bijlage 1.

Gebieden met een zeer hoge verwachting: zones rondom historische boerenerven, waarbinnen mogelijk ook oudere, middeleeuwse voorgangers van het erf begraven liggen.

Gebieden met een hoge verwachting: gronden op een relatief hoge dekzandrug, waarvan de top relatief intact is en is afgedekt met een plaggendeck (van minimaal 35 cm). Binnen deze zone is een zone “I” aangegeven, waarbinnen enkeerdgronden liggen.

Gebieden met een middelhoge verwachting: flanken van dekzandruggen of lage dekzandglooiingen, waarvan een deel van de oorspronkelijke bodemopbouw is verploegd. De bodem is er echter nog wel zodanig intact dat er nog resten te verwachten zijn.

Gebieden met een lage verwachting: deze zijn over het algemeen te nat en drassig bevonden.

Gebieden met een zeer lage verwachting: plekken waar in het verleden graafwerkzaamheden de ondergrond sterk verstoord hebben.

4. Werkwijze

Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 3.3 (KNA 3.3), protocol VS02 'Uitvoeren oppervlaktekartering'.

Een oppervlaktekartering is een karteringsmethode waarbij aan de hand van vondsten vindplaatsen aan het oppervlak worden gelokaliseerd. Hiertoe worden met name akkerbouwpercelen (in verband met de vondstzichtbaarheid) in raaien met een regelmatige tussenafstand belopen, waarbij het oppervlak op vondsten wordt geïnspecteerd. Er is hier voor het uitvoeren van een oppervlaktekartering gekozen omdat verwachte vondsten of sporen zich aan of nabij de oppervlakte bevinden en zichtbaar zijn op het moment dat het onderzoek uitgevoerd wordt.

Het doel van een oppervlaktekartering is om archeologische vondsten op te sporen en te registreren. Door toepassing van de methode kan in gebieden waar sprake is van een goede vondstzichtbaarheid (zie onder) in een relatief korte tijd een eerste inzicht worden verkregen in de verspreiding en ouderdom van archeologische vindplaatsen en daarmee in de bewoningsgeschiedenis van een gebied. Daarnaast kan het als verificatie of aanvulling dienen van de resultaten van karterend booronderzoek, zoals in onderhavig project.

Door middel van oppervlaktekartering worden met name vindplaatsen met een grote archeologische neerslag (veel vondsten aan de oppervlakte) in kaart gebracht. Vuursteenvindplaatsen en nederzettingen uit bijvoorbeeld de Romeinse tijd en Late Middeleeuwen zijn hiervan voorbeelden. Nederzettingen van kleine omvang en met weinig archeologische neerslag en andere complextypen, zoals grafvelden en akkercomplexen, manifesteren zich doorgaans minder duidelijk aan de oppervlakte. In laatstgenoemde gevallen kan een handjevol scherven of zelfs een losse vondst van een voorwerp (bijvoorbeeld een stenen dissel of een bronzen munt) reeds een aanwijzing voor een belangrijke vindplaats zijn. Ook verkleuringen in een akker kunnen van archeologische betekenis zijn (bijvoorbeeld een aangeploegd spoor).

Tijdens de oppervlaktekartering zijn de geselecteerde percelen systematisch in raaien belopen en onderzocht op de aanwezigheid van archeologische resten: fragmenten aardewerk, stenen artefacten, metalen voorwerpen, puin en andere materialen die een aanwijzing kunnen zijn voor de aanwezigheid van een vindplaats. De intensiteit waarmee percelen worden belopen, is mede bepalend voor het succes van oppervlaktekartering. Een afstand van 5 tot 10 meter tussen de looplijnen is gebruikelijk. Afhankelijk van de vraag- en doelstellingen van onderzoek kan worden besloten de afstanden tussen de banen te vergroten of te verkleinen. In onderhavig onderzoek, waar dekzand aan het maaiveld ligt en beschikbaar was voor bewoning en activiteiten vanaf het Laat Paleolithicum is er voor gekozen om een afstand tussen de looplijnen van 5 m te kiezen. Eventuele jachtkampjes zijn immers vaak niet meer dan enige vierkante meters groot en kunnen bij een 10 m afstand wellicht gemist worden.

Alle vondsten zijn ingemeten met GPS met een maximale afwijking van 5 m. Vondsten die binnen 5 m van elkaar zijn aangetroffen, zijn onder dezelfde coördinaat geregistreerd.

De vondstzichtbaarheid was conform de gehanteerde criteria in KNA-protocol VS02 'Uitvoeren oppervlaktekartering' goed tot slecht. Dat wil zeggen dat het westelijke deel van de onderzochte zone uit geploegde en uitgeregende grond bestond en dat het oostelijke deel uit grasland bestond. In het oostelijke deel konden wel molshopen worden nagelopen en was het gras niet volledig dekkend, zodat met enige voorzichtigheid mag worden gesteld dat de resultaten van de oppervlaktekartering ook voor deze zone representatief zijn.

5. Resultaten oppervlaktekartering

In totaal zijn tijdens de oppervlaktekartering 14 vondsten gedaan (zie tabel 1 en bijlage 2). Hiermee is het onderzoeksgebied bijzonder vondstarm. Dit geldt ook voor het westelijke deel van het onderzoeksgebied, waar de zoekomstandigheden optimaal waren. Het vondstmateriaal bestaat voor het overgrote deel uit materiaal uit de Nieuwe Tijd B en C (respectievelijk 1650-1850 na Chr. en 1850 na Chr. tot heden). Het materiaal dateert eerder uit de Nieuwe Tijd B, dan uit de Nieuwe Tijd C. Het vertegenwoordigt hiermee de ontginningsgeschiedenis van het onderzoeksgebied. Rond de bestaande boerderij was sprake van veel meer materiaal, maar dit bestond vrijwel uitsluitend uit fragmenten van gresbuizen, modern baksteen en kiezels van oppervlakteverharding. Dit materiaal is in het veld wel bekeken, maar niet geregistreerd. Het betreft in alle gevallen modern materiaal, dat verder geen enkele archeologische betekenis heeft.

Er zijn twee archeologisch relevante vondsten gedaan. Het betreft ten eerste een wandfragment handgevormd aardewerk, dat naar alle waarschijnlijkheid uit de periode van de Bronstijd (1800-800 voor Chr.) tot en met de IJertijd (800-12 voor Chr.) dateert (vondstnummer 1). Het is met zand gemagerd, hoewel op de breukvlakken ook kleine kwartskorrels zichtbaar zijn. De breukvlakken zijn niet vers, maar enigszins afgesleten; waarschijnlijk door verploeging.

Ook is een fragment gecalcineerd bot gevonden (vondstnummer 2). Het betreft waarschijnlijk een wandfragment van een pijpbeen. De wand is relatief dik, zodat aan een middelgroot tot groot zoogdier of aan mens moet worden gedacht. Het betreft vermoedelijk een crematierest. Deze vondst is in de directe nabijheid van vondstnummer 1 gedaan. Mogelijk vormen de vondsten één vondstcomplex.

Tabel 1: Vondstgegevens

Vondstnummer	x-coördinaat	y-coördinaat	materiaal	fragment	datering	opmerkingen
1	226.543	505.426	handgevormd aardewerk	wandfragment	Bronstijd-IJertijd	zandmagering
2	226.546	505.437	bot (gecalcineerd)	crematierest	?	
2	226.546	505.437	steengoed zoutglazuur	randfragment	Nieuwe Tijd B/C	
3	226.578	505.382	roodbakend aardewerk met loodglazuur	wandfragment	Nieuwe Tijd B/C	
3	226.578	505.382	roodbakend aardewerk met loodglazuur	wandfragment	Nieuwe Tijd B/C	
4	226.499	505.402	industriële aardewerk	bodemfragment	Nieuwe Tijd C	standing
5	226.543	505.553	roodbakend aardewerk met loodglazuur	wandfragment	Nieuwe Tijd B/C	misbaksel met versmolten fragment witbakend groen loodglazuur
6	226.543	505.553	kleipijp	ketelfragment	Nieuwe Tijd B/C	
7	226.543	505.553	steengoed zoutglazuur	wandfragment	Nieuwe Tijd B/C	kruik
8	226.612	505.342	industriële aardewerk	wandfragment	Nieuwe Tijd C	
9	226.530	505.488	roodbakend aardewerk zonder loodglazuur	wandfragment	Nieuwe Tijd B/C	
10	226.482	505.457	industriële aardewerk	wandfragment	Nieuwe Tijd B/C	
11	226.615	505.484	industriële aardewerk	wandfragment	Nieuwe Tijd B/C	
12	226.535	505.391	kleipijp	steelfragment	Nieuwe Tijd B/C	

6. Conclusie en Advies

Uit de oppervlaktekartering komt een vindplaats naar voren. Deze is gedefinieerd op basis van twee vondsten, namelijk een wandfragment handgevormd aardewerk uit waarschijnlijk de periode van de Bronstijd (1800-800 voor Chr.) tot en met de IJzertijd (800-12 voor Chr.) en een fragment gecalcineerd bot; vermoedelijk een crematierest. Beide vondsten zijn in elkaars directe nabijheid gedaan, op een onderlinge afstand van 12 m. De vindplaats is in bijlage 2 afgebeeld met onderbroken rode lijnen (vierkant). De begrenzing is arbitrair. Daarom wordt geadviseerd om bij eventuele bodemingrepen de exacte begrenzing en waarde van de vindplaats te onderzoeken door middel van een waarderend proefsleuvenonderzoek.

Betrouwbaarheid

De vondstzichtbaarheid was conform de gehanteerde criteria in KNA-protocol VS02 'Uitvoeren oppervlaktekartering' goed tot slecht. Dat wil zeggen dat het westelijke deel van de onderzochte zone uit geploegde en uitgeregende grond bestond en dat het oostelijke deel uit grasland bestond. In het oostelijke deel konden wel molshopen worden nagelopen en was het gras niet volledig dekkend, zodat met enige voorzichtigheid mag worden gesteld dat de resultaten van de oppervlaktekartering ook voor deze zone min of meer representatief zijn. Eventueel kan tijdens een waarderend onderzoek van de aangetroffen vindplaats in het oostelijke deel enkele kleinere 'kijkgatjes' worden gegraven om de resultaten uit de oppervlaktekartering te toetsen.

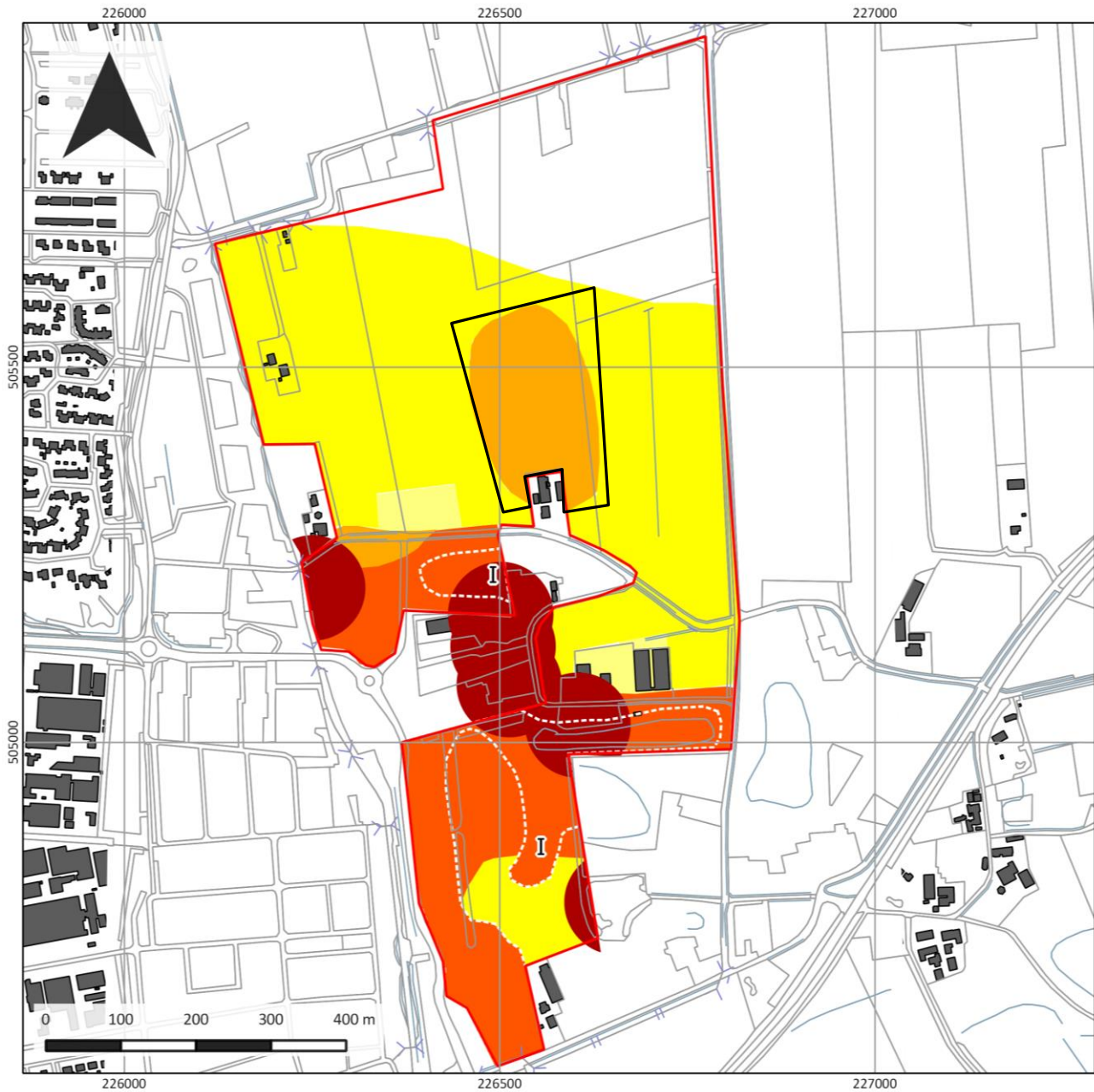
7. Geraadpleegde bronnen

Literatuur:

- Berendsen, H.J.A., 2005. *De vorming van het land*. Assen (Fysische geografie van Nederland). Vierde, geheel herziene druk.
- Minnaert, M., 1942. *De natuurkunde van 't vrije veld*. Deel III. Rust en beweging. W.J. Thieme, Zutphen (tweede druk).
- Nales, T., 2013. Ommen, Ommen-Oost. Gemeente Ommen (Overijssel). Inventariserend veldonderzoek (IVO; verkennende fase). Transect-rapport 361, Utrecht.
- Stiboka, 1989. *Toelichting op de Bodemkaart 22-O/W*. Wageningen.
- Van Heeringen, R. en R. Schrijvers, 2008. *Archeologische waarden- en beleidskaart voor het grondgebied van de gemeente Ommen*. Een aanzet tot het ontwikkelen van ruimtelijk archeologiebeleid, Vestigia rapport V563, Amersfoort
- Weerheim, W, R.M. van Heeringen, K. Klerks, E. Louwe, 2013. *Archeologisch vooronderzoek ten behoeve van het bestemmingsplan Ommen-Oost en Boerenerven/sportpark, gemeente Ommen*. Ruimtelijk advies op basis van bureauonderzoek, Rapportnummer V1101. Amersfoort.

Bijlage 1: Archeologische verwachtingskaart op basis van het verkennend booronderzoek

Verwachtingskaart

Project:
13090015 Ommen-Oost

Toponiem:
Otmansweg

Plaats:
Ommen

 Onderzoeksgebied Otmansweg Noord

Legenda

 plangebied

archeologische verwachting

 hoog

 middelhoog

 laag

 zeer laag

 zeer hoog

 transect: *archeologie, erfgoed, ruimte*

Bijlage 2: Vondstlocaties oppervlaktekartering

Vonstlocaties

Project:
Oppervlaktekartering

Toponiem:
Otmansweg noordzijde

Plaats:
Ommen

Legenda

vondstlocatie

archeologische vindplaats

plangebied

archeologische verwachting

hoog

middelhoog

laag